

קריטריונים מוצעים לבחירת ספרים למצעד הספרים

בעת קריאת הספרים וחווית דעת חברי הוועדה לגבי הספרים שעולים לדיון בוועדת הבחירה, ניתנת שימת לב למידת ההנאה שהם סבורים שילדים יפיקו מתוך הקריאה באופן שיסקרן את הילדים ויגרום להם לקרוא את הספר עד תומו ולעודד אותם לקרוא ספרים נוספים.

חברי הוועדה ינסו לכוון להמלצה על יצירות שיאפשרו לקוראים או למאזינים להפיק חוויה משמעותית - קוגניטיבית, רגשית וחושית (או לפחות אחת או שתיים מהן); הוועדה תשאף להמליץ על רשימת יצירות מגוונת, ובה מינעוד רחב של נושאים ושל ערכים, ספרים שדנים בערכים חינוכיים, חברתיים ומוסריים ומעבירים לגביהם מסרים מקובלים באופן מעורר מחשבה. כמו כן הוועדה תשאף להגיש רשימה ממומלצת ובה ספרים ממגוון של תקופות (קלאסיקה וספרות עכשווית), של תרבויות (מקומיות ועולמיות), של ספרות עברית ומתורגמת, של סוגי ספרות שונים ושל יוצרים ויוצרות שונים.

חברי הוועדה יתייחסו בעת המלצתם לקריטריונים הבאים:

1. **שפה עשירה:** אוצר מילים עשיר וכל מה שהוא מעבר למשמעות המילים כפשוטן: דימויים, מטאפורות, צירופי מילים, משחקי לשון, ביטויים מקוריים ועוד.
2. **עיצוב הדמויות:** הדמויות ומערכות היחסים ביניהן תהיינה מורכבות ולא חד ממדיות; הן ישתנו ויתפתחו במהלך היצירה ולא יישארו סטטיות (מלבד יצירות כמו סאטירות, למשל, שבהן להקצנת הדמויות יש משמעות מודעת והמורכבות נוצרת מיחס הקוראים לדמויות); אפיון הדמויות יהיה עקיף ויבוא לידי ביטוי בהתנהגותן ובאופן התנהלותן, ביחס לזולת, במעשים, בדיבורים וכיוצא באלה.
3. **העלילה:** כל שלב בעלילה יהיה משמעותי ביחס לשלב שלפניו וביחס לשלב שאחריו. לא נדרשת אמנם בהכרח רציפות כרונולוגית, אך אם נדמיין מגדל של קוביות - תיבחן השאלה אם לכל קובייה יש משמעות בדיוק במקום שהיא נמצאת בו במגדל.
4. **נקודת המבט:** היצירה תציע הסתכלות מקורית, חד פעמית, רעננה ומאתגרת (ולא שבלונית, צפויה או קלישאית) על ההיבטים הבאים בה לידי ביטוי.
5. **הבט רגשי:** ספרים שמעלים סוגיות והתמודדויות רגשיות וחברתיות שמעסיקות ילדים, ומעניקים לילדים תמיכה רגשית, לגיטימציה לרגשותיהם, עידוד ונחמה.
6. **אמצעים אמנותיים, למשל:**
 - **איורים:** האיורים יהוו יצירה אמנותית חזותית בצד היצירה האמנותית המילולית, והם יעמיקו ויעשירו את המלל ולעתים אף יאתגרו אותו. הממד החזותי והממד המילולי יהוו יחד יצירת אמנות כוללת, רבת רבדים ומשמעויות.
 - **הומור:** אם יש הומור ביצירה, ייבדק אם הוא מתחכם, שנון ומשמעותי.

- **אינטרטיקטואליות:** ערך אמנותי נוסף יוכל להימצא באזכורים ליצירות או לתופעות תרבותיות משמעותיות אחרות וב"התכתבות" איתן באופן שמעשיר את חוויית הקריאה.
- **משקל, מקצב וחריזה:** ביצירות שנכתבות בצורה שירית ייבדק אם המשקל, המקצב והחריזה זורמים וטבעיים וכן אם החריזה משמעותית ואינה מאולצת.

7. **תפיסות עולם:** ייבדקו לא רק תפיסות העולם המוצהרות, המפורשות והישירות בטקסט אלא גם אלה המובלעות בו והמשתמעות ממנו. נקפיד על תפיסות עולם שנרצה לגדל על ברכיהן דור צעיר, בהתאם לערכים שנשאף להנחילם כחברה הומניסטית ודמוקרטית. למשל: לא יתקבלו יצירות המעודדות בגלוי או בסמוי אלימות, גזענות, דחייה של מי שנחשב להריג, אימוץ סטריאוטיפים ואפליה, או יצירות הסותרות היבטים מהותיים של קיימות, יחס ראוי לבעלי חיים, שוויון מגדרי וכן הלאה.

8. **מושג הילד:** יחס החברה לילד משתנה מתקופה לתקופה ומתרבות לתרבות. לכן כדאי לבחון את הבחירה ביצירות (קלאסיות ועכשוויות) לאור המציאות של ימינו ובעקבותיה התפיסות העדכניות. למשל, הילדים של היום חשופים באמצעי התקשורת המודרניים לעולם על היבטיו השונים, ולכן הספרים בימינו מתמודדים גם עם היבטים שלא תמיד היה נהוג להתמודד איתם בספרות הילדים והנוער כשהתפיסה הייתה מגוננת יותר. לפיכך לא יידחו על הסף יצירות החושפות ילדים ונוער להיבטים מורכבים וקשים של החיים והעולם, גם אם בעבר ניכרה יותר הנטייה לגונן על הילדים. ראוי לצייד את הדור הצעיר עם כלים להתמודדות גם עם ההיבטים הפחות חביבים ומשמחים שהוא נחשף אליהם כבר מגיל צעיר; זאת, כמובן בתנאי שהיצירות מציגות עמדה ראויה (מוסרית) כלפי ההיבטים הללו.

רשימת מקורות עליהם המסמך מבוסס:

1. **"שיקולי בחירה מושכלים בטקסט הספרותי לילדים", ד"ר חנה לבנת וד"ר עינת ברעם אשל, עולם קטן גליון 5, עמ' 54-89**
<https://www.pjisrael.org/wp-content/uploads/2016/12/213499597-%D7%A2%D7%95%D7%9C%D7%9D-%D7%A7%D7%98%D7%9F-%D7%92%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%95%D7%9F-5.pdf>
2. **בואו נדבר על זה – עשיה חינוכית בשפה העברית בגן הילדים חינוך קדם יסודי (סימה חדד מה יפית)**
<https://meyda.education.gov.il/files/preschool/BouNedaberAlZelInternet.pdf>